

Elck zegg'het voorts

Nieuwpoortse archiefkrant

Verschijnt viermaandelijks - jaargang 12 - nr. 1 - maart 2020

Editoriaal

Freddy Beun behandelt de afspraken van het poorterschap in het Ancien Regime volgens de Costumen van Nieuwpoort.

Luc Vanacker heeft voor ons het belang toegelicht van de waarneming vanuit de steenbakkerij in Ramskapelle voor de artillerie tijdens de oorlog 1914-1918.

Tijdens de bezetting van de Tweede Wereldoorlog kon de burgemeester van Ramskapelle zich hardnekkig handhaven. Bij zijn afzetting nadien, zou ook blijken hoe dit kon.

De laatste monniken van de Sint-Niklaasabdij van Veurne vergaderden voor het laatst in Nieuwpoort in 1825. Ze beslisten er wat met hun documenten moest gebeuren ...

Een moord in de duinen van Oostduinkerke viel juridisch onder Nieuwpoort. Voor de bewijslast op het proces van 1800 ging men wel drastisch ver.

In 1552 kwamen op een dag nogal wat notabelen te Nieuwpoort genieten van een presentwijn : het moet een belangrijke ontmoeting zijn geweest. Ze gingen niet met lege handen naar huis.

De schoolkinderen van Nieuwpoort waren vanaf het begin van de Grote Oorlog op de vlucht en men zocht voor hen een onderkomen in Cayeux-sur-Mer. Pastoor Jules Vermeulen noteerde het verhaal.

G. Demerre

NIEUW

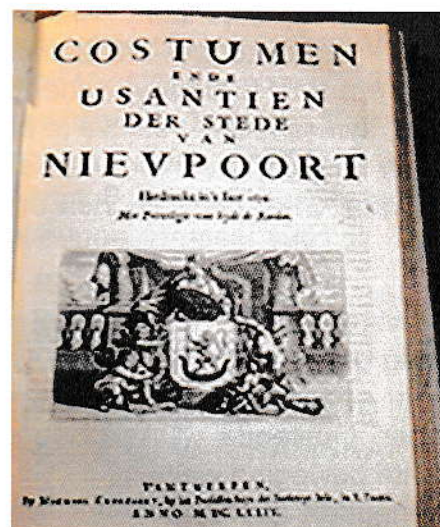
Wie graag deze archiefkrant digitaal wenst te ontvangen, kan dat als wij uw e-mail adres mogen gebruiken.

guidodemerre@gmail.com

Geschiedenis

POORTERSCHAP

OVER "HANSERYEN EN ACTEN VAN ACCORDE VAN YSSUWE" TUSSEN NIEUWPOORT EN OMLIGGENDE STEDEN TIJDENS HET ANCIEN REGIME

"Poorter zijn" van een Middeleeuwse stad was voor een burger een belangrijk voorrecht. Dit "bezit" werd dan ook zowel door de poorters als door de steden op een expliciete manier beschermd in hun onderscheidelijke "Costumen" . Zo ook te Nieuwpoort !

Getuige hiervan, de procedure om nieuwe poorter te worden in Nieuwpoort.

In de "Costumen" van Nieuwpoort, editie 1674, wordt dit recht onder Rubriek II, art. 4 als volgt beschreven :

"Van 't privilegie van poorterijje .

Burgemeesters noch Schepenen zullen geen onbekende lieden tot poorter mogen ontvangen, dan "siende brieven van getuyghenisse haerder laatste woonstede, nopende haere handel ofte wandel, op mondelinghe verklaeringhe van

enighe bekende, borgheren ofte inwoonderen ende sullen alle poorters ontvanghen worden in Schepencamer bysynden de presentie ten minste van een Burchmeester ende vijf Schepenen, daer toe doende den behoerlicken eedt".

Dus, hier wordt duidelijk gesteld dat "poorter zijn" echt een voorrecht of privilege is dat men niet om de haverklap kan bekomen of verlaten.

Ook het "uittreden" van een poorter – in de middeleeuwse term "issuwe" genoemd – werd dan ook door het bestuur van de stad van nabij gevolgd.

"Poorters, houdende over 't jaer ses weken haer principale woonplaetsen buiten Nieupoort met haer huysgesin, sullen daer mede haer poortrecht verliesen ende gehouden wesen te betalen 't recht van issuwe, tenware sy panthuysen stellen binnen de Stadt, alwaer alle citatien en sommaties gedaen worden als 't hemlieden domicilie, 't welck sy jaerlickx schuldig syn te vernieuwen, mitsgaeders al sulck last moeten dragen en onderstaen, als de inwonende poorters, 't welcke op hemlieden panthuyshouder geint zal worden"

Onder rubriek XVII, art 4 wordt dan vermeld wat het recht tot vertrek betekent: "Alle poorters en poorteressen, vertrekkende en hemlieden ontvremdende, om aan te nemen ander poorterijen ende vrijdom, syn schuldig yssuwe te betalen, het welcke is den thienden penninc van alle haerlieden goedinghen, waer die geleghen ofte gestaen syn."

Anderzijds waren onze voorvaderen wel realistisch genoeg om te beseffen dat het verloop van poorters naar en uit de omliggende steden zoals Veurne, Ieper, Oostende, Diksmuide en Brugge een constante beweging was.

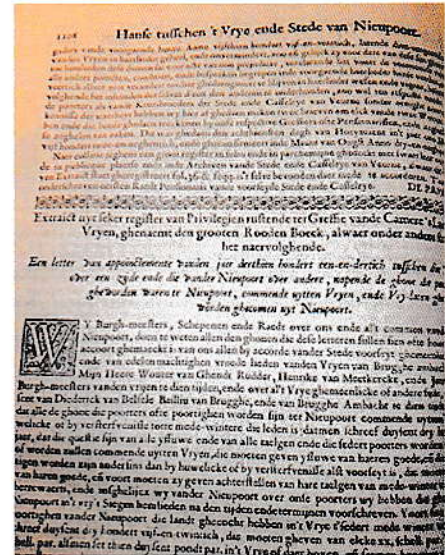
Terecht overlegden ze met deze steden om enerzijds hun poorters te sparen van de toch niet te verwaarlozen taks van issuwe ten belope van 10% op al hun goederen binnen de stad, maar ze maakten tevens gebruik van het ondertekenen van deze "accorden van issuwe" om andere eventuele twistpunten tussen de steden te vermijden. Deze overeenkomsten werden dan "hanseryen" genoemd.

De "hanseryen" met de Kasselrij van Veurne en de Stad Ieper werden zelfs uitdrukkelijk opgenomen in de Costumen van Nieupoort onder de rubriek XVII!

Deze overeenkomsten stellen ons in staat te analyseren op welke manier het toenmalig economisch netwerk in onze streken verliep: er wordt immers melding gemaakt van hanseryen tussen Gent, Antwerpen, Brugge, Ieper, 't Land van den Vryen, en de kasselrijen van Veurne, St Omaars, Nieupoort, Diksmuide, Oostende ...

Dit betekent dus een eeuwenlange, permanente wisselwerking op gebied van economie, juridische onderwerpen, algemene kennis en tenslotte ook van de bevolking.

Onze bijzondere aandacht gaat evenwel naar de akkoorden die de stad Nieupoort afsloot met het Brugse Vrije, met Veurne, Veurne-Ambacht, en met Ieper.

- Hanse tussen 't Vrye ende Stede van Nieupoort

"Extraict uit seker register van Privilegien rustende ter Greffie van de Camere s'Landts vanden Vryen, genaemt den grooten Rooden boeck, alwaer onder andere staet het naervolghende :

Een letter van appointmente vanden jaer derthien hondert een-en-dertich, tusschen die van den Vryen over ene zyde ende die vander Nieupoort overandere, nopende deghone die poorters geworden waren te Nieupoort, commende uyt den Vryen ende Vrylaten gheworden ghecomen uyt Nieupoort"

Wij besparen u de tekst van deze overeenkomst. Het betreft hier ook een regeling van de issuwerchten. Evenwel is hier nog geen sprake van een vrijstelling van de issuwe.

Opvallend evenwel is de zeer vroege datum: het jaar 1331. Maar anderzijds is het logisch: Brugge was het economisch centrum, niet alleen van Vlaanderen maar bijna van Europa. Dus, Nieupoort als opkomend centrum moet handel drijven met de stad Brugge en 't Landt vanden Vrye!

Eveneens opvallend is het feit dat de inhoud van deze hanse, driehonderdveertig jaar later nog steeds de moeite waard is om opgenomen te worden in de nieuwe publicatie van de Costumen! (Deze hanse werd een laatste maal vernieuwd op 17 december 1761 en tenslotte ook door de Brauwere opgenomen in de laatste editie van de Costumen van 1774. In de rand vermeldt de Brauwere dat deze tekst ook opgenomen is in de Plakaten

van Vlaanderen.

- Hanse tussen die van Veurne-Ambacht ende Nieuport

“Tractaet ende accoort by vorme van hanse tuschen die van Veurn-ambacht ende die van Nieuport geschiet op den xvj. Mey inden jaere duysent-drie hondert ende vijftich”

Ook hier wordt een regeling getroffen inzake het recht van issue en de problematiek hierrond bij erfenissen enz., dit evenwel na discussie tussen beide partijen en waarbij de uiteindelijke beslissing wordt gelegd bij scheidsrechters ! En zoals de tekst voorziet *“ Ende dat dit accoort blijve vast en gestade t'eeuwenlicke daghe”*

Ook hier valt de vroege overeenkomst op, maar opnieuw : logisch om een definitieve regeling te treffen met je *“naaste bure”!*

Nuttig om te noteren is dat de scheidsrechters waren : Broeder Lambrecht, Abt vanden Duynen, Jan Vaenkin, Bailliu van Veurne-Ambacht en Jan Vanden Dilf, ontvanger van Mene Vrouwen Lande van Bar in Vlaanderen.

Verschenen voor Nieuport : *“Claeys Verdebont, Burchmeester, Pierre de Valewe, Jan Cavin, Jacob Huyghe ende Jan Langhenerve, schepenen, Michel Danin Willem Vanden Broucke, alle daertoe gedeputeerde over 't gemeente van Nieuport”* .

(Deze hanse werd vernieuwd in 1413 en bevestigd door een uitspraak van de Raad van Vlaanderen op 25 augustus 1430 na een gevecht tussen de poorters van Nieuport en de Keurbroeders van Veurne !)

Stellen we daarbij vast dat er met de Stad Veurne zelf ook aparte *“hanse-akkoorden”* werden afgesloten. Zoals deze van 6 september 1506 genaemd *“Van 't vriendelyck accord tusschen burgemeester en schepenen van Nieuport ende burgemeesters en schepenen der stad Veurne nopens de kennisse der sterfhuysen van elckx poorters , stervende buyten de Stede daer sy bevrydt syn ende binnen de Vryheit van elkander”*

- Hanse tussen die van Ipre ende Nieuport, den 14e Mey 1613

(Extrait uyt 't Register van Privilegien der Stede van Nieuport)

Eveneens een regeling inzake het recht van issue. Opvallend bij dit akkoord is het feit dat de twee steden verwijzen naar het feit dat *“ het recht van issue dat in Vlaenderen wordt gepraktikiert, niet alleen hart ende rigouereus is, merckelyck tuschen de ingesetenen van deselve provincie, nemaer dat*

't selve belet vele huwelycken ende allianties die andersinds zouden moghen gheschieden ...” daarom hebben *“voorseyde steden onderlinghe desen aenghaende gesloten ende gemaect seker Hanse ende vriendelijck accoord inde manieren navolghende ...”*

(Er bestond reeds een eerste overeenkomst met Ieper daterend van 24 juni 1336)

We mogen concluderen dat de ganse periode van het Ancien Regime het probleem van issue, erfenissen, inboedelverdeling, enz. steeds zeer actueel was.

Het bewijs hiervan is meer dan duidelijk : alle costumen zijn verweven met deze problematiek en proberen duidelijke richtlijnen – evenwel mee evoluerend met de tijdsgeschiedenis (zie hanse met Ieper waar gesteld wordt dat de richtlijnen hard en rigoreus zijn!)- weer te geven aan de bestuurders.

Met onze bijdrage proberen we deze bekommernissen van onze voorvaders even te schetsen !

Freddy BEUN

Bronnen :

-Costumen van het Graefschap Vlaenderen, uitgegeven bij Michiel Knobbaert, 1674

-Costumen der Stede ende Port van Nieuport, Gent, Petrus de Goesin 1774

-Gilliams- Van Severen, Coutumes de la ville et port de Nieuport, Brussel 1901

Ramskapelle

EEN WAARNEMINGSPOST IN DE STEEN-BAKKERIJ VAN RAMSKAPELLE

Op 27 september 1918 ziet soldaat August Faes van in zijn waarnemingspost in Ramskapelle om half drie 's nachts tot zijn *‘stomme verbazing een vuurpijl opstijgen, die uiteen spat in vijf rode vlammen.’* Hij belt onmiddellijk zijn commandant. Die verwittigt op zijn beurt de staf van de legerdivisies die de sectoren Nieuport (sinds 8 februari 1918 weer in Belgische handen) en Ramskapelle houden. Van zodra de Duitsers de beschieting beginnen, kan de Belgische artillerie hen meteen van antwoord dienen. Langer dan een uur duurt het duel niet. De volgende morgen wordt Faes gelukkig gewond. Door zijn alerte reactie waren de Belgen voorbereid en had hij wellicht heel wat levens gered (1). Dit voorval maakt duidelijk hoe belangrijk een goede waarneming voor de rest van de troepen kon zijn.

We zijn hier getuige van een laatste Duitse stuip-

trekking aan de IJzer, want de dag erop, op 28 september 1918 barste meer naar het zuiden het Eindoffensief los, met Koning Albert aan het hoofd van Legergroep Vlaanderen.

Faes deed zijn waarneming niet vanuit de waarnemingspost in de steenbakkerij maar in het Klein Noordhof, een boerderij iets meer naar het zuiden. De meeste waarnemingsposten waren ingericht op de zolderverdieping van een huis of van één of andere boerderij, zonder al te veel versterking. Maar de waarnemingspost in een schoorsteen van de steenbakkerij iets ten zuiden van het kanaal Veurne-Nieuwpoort, was wel de belangrijkste, want de hoogste.

Dat blijkt ook uit de rapporten die van de waarnemingen (rapport du garde) gemaakt worden. Een korte bloemlezing:

'3-4 juli 1915. 1h50 De Grote Schoorsteen (la Grande Cheminée) meldt dat batterij E van Mannekensvere schiet op onze voorposten. Ramskapelle krijgt het bevel om die batterij onder vuur te nemen (contrebattre).

2h10 De Grote Schoorsteen (G.S.) laat weten dat batterij E van Mannekensvere nu vuurt in de richting van de steenbakkerij. (...)

14h55 De G.S. meldt de locatie van een batterij die vuurt op het Driehoeksbos [Bois Triangulaire in de Franse sector Nieuwpoort]. De inlichting wordt doorgestuurd naar de Franse artillerie. (...)

18h30 De G.S. laat weten dat er met groot kaliber gevuld wordt op de steenbakkerij. Geen lichtflits te zien. Groot Noordhof krijgt het bevel om op de hoeve Violette te vuren.'

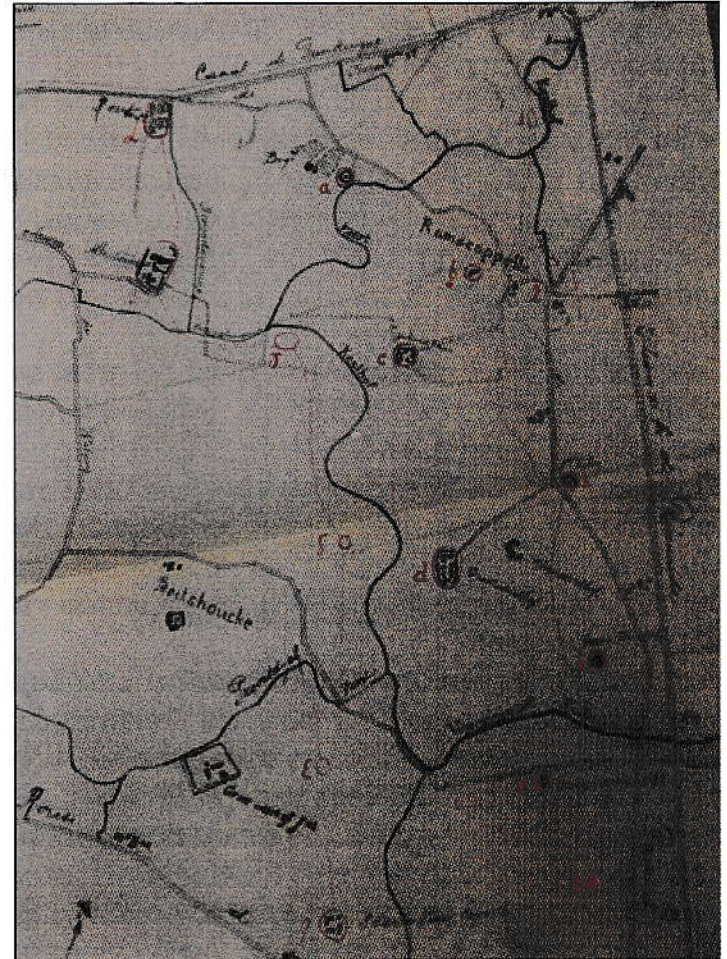
Wat leren ons die paar mededelingen? Op een observatiepost worden vijandelijke batterijen gelokaliseerd, die dan onder tegenbatterijvuur genomen worden. Als er geen lichtflits waargenomen wordt, geeft men tegenvuur op een ander doelwit. Er is telefonisch contact tussen de G.S. en de Franse observatiepost op de St.-Laureinstoren in Nieuwpoort-Stad. Door dubbele waarneming (recoupement) is het mogelijk om de locatie van een vijandige batterij nauwkeuriger te berekenen.

Omdat ook de Fransen in de sector Ramskapelle, ten zuiden van het kanaal Veurne-Nieuwpoort, artilleriestellingen hebben, maken ook zij gebruik van de G.S.

In de sector Ramskapelle staan drie divisiewaarnemingsposten, waar altijd een officier aanwezig is. Het zijn van noord naar zuid: 1. de Grote Schoorsteen, 2. de hoeve Groot Noordhof en 3. de Vervloekte Hoeve (Ferme Maudite), zo genoemd omwille van de vele slachtoffers die er vallen bij de brancardiers(2). Daarnaast zijn er kleinere observatieposten die het tegenvuur of vernietigingsvuur regelen en ook de veldbatterijen

kunnen bedienen.

De Vervloekte Boerderij is telefonisch verbonden met de observatiepost in de (nog bestaande, maar wankele) toren bij de oude pastorie van Pervijze, terwijl de G.S. verbonden is met de Franse sector in Nieuwpoort.

Schets met bovenaan het kanaal Veurne-Nieuwpoort en rechts de spoorwegberm Nieuwpoort-Diksmuide. Verder: (a) de Grote Steenbakkerij met links ervan de Allaertshuizen, (d) het Groot Noordhof en (e) de Vervloekte Boerderij (KLM).

De twee zijn echter niet onderling verbonden, tot er in maart 1916 een post voor dubbele waarneming (Poste de Recoupement) komt. Die zal voortaan de drie divisiewaarnemingsposten, het hoofdkwartier van de divisie, de commandopost van de artillerie in de Allaertshuizen en de centrales van de divisies in de sectoren Pervijze en Nieuwpoort met elkaar verbinden met dubbele telefoonlijnen. Van dat ogenblik af lezen we in de waarnemingsrapporten ook: *'Dubbele Waarneming (Recoupement) meldt...'*. *'Grote Schoorsteen'* valt helemaal weg uit de rapporten wanneer op 3 augustus 1916 tussen 10h en 11h30 de Duitse batterij 03-79 een *'40-tal schoten'* afvuurt op G.S. en ze bij het 20ste schot een voltreffer scoort die de schoorsteen doorboort.

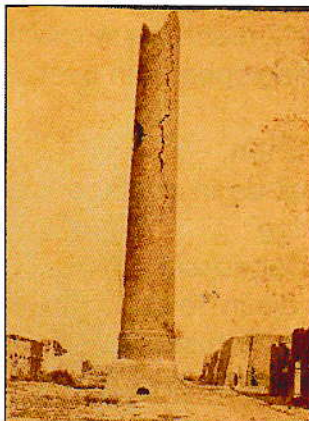
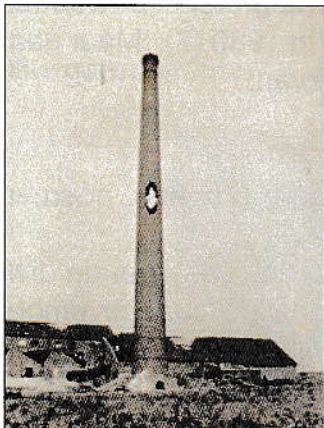
De Britten

Dat ook de Britten de G.S. als observatiepost gebruikten in juli 1916, is niet zo vreemd, omdat zij al in 1914 heel wat scheepsartillerie van de Dover Patrol in de Westhoek aan land hadden gebracht. Ze zullen de hele oorlog lang aan de Westkust aanwezig blijven, uiteraard in overleg met de Franse (sector Nieuwpoort) of Belgische (sector Ramskapelle) divisies. Vanaf augustus 1915 was het Canadian Overseas Railway Construction Corps (C.O.R.C.C.) al actief in de sector, met – zoals de naam aangeeft – de aanleg van spoorlijnen, maar ook met allerlei werkzaamheden zoals het leggen van kabels en het gieten van platforms voor artilleriegeschut.

Vanaf mei 1916 beginnen de Britten ook aan de bouw van nieuwe, versterkte waarnemingsposten in Ramskapelle, Nieuwpoort (oktober 1916) en Perwijze (maart 1917). Dit alles met het oog op hun geplande, maar nooit gerealiseerde aanval van augustus 1917.

Vanaf juni 1917, met de komst van het drie divisies sterke XVde Britse Corps naar de Westkust, neemt de 148th Army Corps Company van de Royal Engineers die taak van het C.O.R.C.C. over.

Op 1 juli 1917 richt dit 148th A.C. Coy R.E. twee observatieposten op voor geluids- en visuele waarneming (sound ranging and flash spotting) voor een Field Survey Company. De Britten werken dus niet alleen met visuele waarneming, maar ook met lusterapparatuur waarmee ze de locatie en de afstand van de vijandelijke artilleriestukken kunnen bepalen. Korporaal Andrews van de 6de Field Survey Company kan bv. van op de schoorsteen (chimney-stack) van de steenbakkerij de lichtflits zien van het 38cm-Leugenboomkanon dat van Moere op het ca. 45 km verder gelegen Duinkerke schoot. De Britten hadden geen kanon dat dit van de Duitsers kon bedreigen.

Links de Grote Schoorsteen met het gat van 3 augustus 1916. Rechts vertoont die al een tweede gat en een ver-

ticale barst.

Na het plaatsen van een 'naamsteen' in 1985. (Foto's Walter Lelièvre)

Diezelfde korporaal Andrews berekende op een nacht met zijn chronometer dat er 4,5 seconden lagen tussen de lichtflits en de geluidsgolf en hij besloot daaruit dat het om een 21cm-granaat ging. Zijn waarnemers hadden de nacht ervoor nog beweerd dat het om een 24cm-granaat ging die op het station van Adinkerke terecht was gekomen. Volgens Andrews kon dit niet omdat het interval tussen het afvuren van de granaat en het inslaan ervan korter was bij een 21cm dan bij een 24cm-granaat.

Waarnemers dienen niet alleen de vijandige artillerieposities te lokaliseren, maar ook de inslagen van de eigen artillerie te melden. Op een nacht schoot een Duitse 17-inch (3) houwitser, door Andrews 'Jack Johnson' (4) gedoopt, op Nieuwpoort en de Survey Group lokaliseerde de lichtflits. De Counter Battery Staff Officer (CBSO) besloot tegenvuur te geven met een 9.2-inch houwitser van de Royal Marine Artillery uit de duinen van Oostduinkerke, terwijl 6th Survey Group richtlijnen gaf. Het eerste schot was 2°20' te ver naar links, het tweede maar 5' en dan waren er drie OKs die het uitschakelden (5).

De 148th A.C. Coy R.E. begint op 24 augustus 1917 met het versterken van de beschadigde schoorsteen in Ramskapelle. De intussen middendoor gebroken schoorsteen krijgt bovenaan een gebetonneerde uitkijkpost op bijna 20 meter (65 feet) hoogte en de gebarsten bovenste helft wordt ook ingepakt met een mantel van 45 cm (18 inches) gewapend beton. Ze klaren die klus in zeven dagen. Of beter nachten, want er wordt in dit vlakke polderland alleen 's nachts 'uitstekend' werk verricht. Ze gebruikten daarvoor geen betonmolen, want die werd pas op 29 oktober geleverd. Vlakbij voorzien die Royal Engineers ook de oude abdijhoeve Allaertshuizen, waar het artilleriehoofdkwartier van de sector Ramskapelle gevestigd is,

van een uitkijkpost tegen de steunberen en gecamoufleerd met imitatie baksteenwerk. Dat werk werd in de vroege uurtjes verricht, in oktober 1917.

De Field Survey Groups doen niet alleen observatiewerk, maar ze doen ook topografische opmetingen en maken kaarten. De eerste granaat die Leugenboom op 27 juni 1917 afvuurde, doodde acht mensen in het hoofdkwartier van het XVde Corps in Malo-les-Bains. Vijf van hen waren van de topografische sectie.

Varia

In onze vaart hebben we natuurlijk heel wat over het hoofd gezien, zoals het feit dat er in september 1914 een broodbakkerij van het Belgisch leger actief was in de steenbakkerij van Ramskapelle. Dat blijkt uit een brief die stadsarchivaris Walter Lelièvre bewaart, een brief van 1 februari 1921, waarin burgemeester Van Iseghem aan de Minister van Defensie vraagt of ook de Nieuwpoortenaren die in die bakkerij gewerkt hebben, eindelijk betaald kunnen worden. Die van de buurgemeenten zouden hun wedde al ontvangen hebben.

De site van de steenbakkerij bevindt zich op de tweede verdedigingslijn, er worden loopgraven aangelegd en constant verblijft er een bataljon in reserve voor het bataljon aan het front. Tevens bevindt zich daar een medische hulppost die van eind december 1914 tot eind maart 1915 bemand wordt door dokter Paul De Backer.

In december 1915 worden aan elke divisie drie vliegtuigen toegewezen voor observatie via draadloze communicatie (TSF of télégraphie sans fil). Die vliegtuigen zijn voorzien van zendapparatuur, maar niet van ontvangstapparatuur. In de waarnemingsrapporten vinden we hun bevindingen terug als 'TSF laat weten...'

Schuilplaatsen voor het reserve bataljon op de site van de steenbakkerij. Een omgekeerde kleiwagen beschermt een toegang. (Foto Walter Lelièvre).

In april 1916 vraagt het tweede bataljon Genie

om 60.000 bakstenen om artilleriestellingen te versterken. Op het domein van de vooroorlogse steenbakkerij ligt er nog een voorraad van 30.000 bakstenen. Dat is niet toereikend. Vandaar het verzoek aan het Groot Hoofdkwartier om alle muurtjes lager dan een halve meter te mogen afbreken. Dat verzoek wordt echter afgewezen. De artillerie moet het doen met die bestaande voorraad. Heel wat bakstenen van die steenbakkerij werden gebruikt in de schuilplaatsen langs de Frontzate.

Dat de schoorsteen van de steenbakkerij van Ramskapelle de beste uitkijkpost van de regio was, blijkt ook uit het feit dat, zelfs nadat hij was ingekort tot een kleine 20 meter, de Britse bevelhebber, Generaal Rawlinson, bij gelegenheid via de klimijzers aan de binnenkant naar boven klom.

Bakstenen, vlas en logement

De steenbakkerij van Ramskapelle was tien jaar voor de oorlog, in 1904-1905, gebouwd en ze was gespecialiseerd in geëmailleerde gevelstenen en profielstenen. Na de oorlog bleef ze maar tien jaar meer actief, van 1926 tot 1936. Een vlasroterij die omstreeks 1930 naast de steenbakkerij opgestart werd, stopte ook na tien jaar, bij het begin van de Tweede Wereldoorlog. De tweede schoorsteen op het terrein herinnert daar nog aan (6). Van 1956 tot 1959 werd nog een poging gedaan om organisch, zogenaamd 'zilver' te winnen uit visschubben, maar die activiteit was erg vervuilend. Van de oorspronkelijke gebouwen met droogloodsen, vier ovens en evenveel schoorstenen, blijft ongeveer één derde over.

Maar de tijd staat niet stil. Tegen de zomer van 2020 hopen twee jonge mensen, Nico Vermeire en Nancy Vandenberghe wat van de gebouwen overblijft om te toveren tot een logeerplaats voor 75 jongeren...

Nieuwpoortenaren van 50 of ouder, weten dat er in Ramskapelle nog een tweede steenbakkerij was aan de Brugse vaart. Die was groter – er werkten tot 512 man – en stopte pas in 1980 (7). Maar daar is geen spoor van overgebleven.

Bronnen.

Naast de in voetnoot vermelde bronnen, noemen we nog :

De Dagdossiers (Fardes journalières) van de divisies die in de sector Ramskapelle (vanaf november 1916 : Ramskapelle en Pervijze) lagen, bewaard in het Legermuseum.

De War Diaries van C.O.R.C.C. en 148th A.C. Coy R.E. De eerste zijn online te vinden op de website van de Canadese regering. De laatste worden be-

waard in The National Archives, in Kew, Londen.

Dank ben ik verder verschuldigd aan stadsarchivaris Walter Lelièvre voor zijn foto's en aanvullende info, aan Guido Demerre voor zijn terreinkennis, aan Frans De Smedt voor zijn kritische opmerkingen en aan stadsgids Kries Priem voor haar literatuursuggesties.

Luc Vanacker

1 August Faes, Herinneringen aan de Oorlogsjaren, Diksmuide, 2017, p. 190-191. Vertaald en geannoteerd door André Gysel.

2 Paul De Backer, Arts in de Grote Oorlog, De Klaproos, 2009. Vertaald en geannoteerd door Roger Lampaert.

3 Een inch is een duim.

4 Jack Johnson (1878-1946) was een Amerikaanse zwaargewicht bokser die van 1908 tot 1915 wereldkampioen was. Normaal gaven de Britten die naam (en ook andere) aan de zwarte rook die met het afvuren van Duitse 8 of 9 inch houwitsergranaten gepaard ging, later ook aan de granaat zelf. (Info Luc Inion)

5 G.C. Andrews papers, IWM Dept. of Document, 74/60/1. Uitvoerig geciteerd in Peter Chasseaud, Artillery's Astrologers. A History of British Survey and Mapping on the Western Front 1914-1918, Mapbooks, Lewes, 1999, p. 320-321.

6 Zie de website van Onroerend Erfgoed Vlaanderen

7 Jacques Beun, Leven en werken in een steenfabriek te Nieuwpoort, in Bachten de Kupe, XXXII nr. 6 en XXXIII n. 1 & 2 (1990-1991).

BEZETTINGSPERIODE

Burgemeester

Bij Maurice Broucke, burgemeester sedert 1933, werd op 3 januari 1941 door de controledienst van Veurne beslag gelegd op 5000 kg gerst. Hij kreeg een boete omdat hij verzuimd had op de 15e van de maand aangifte te doen van die voorraad (1). Hij had daarenboven geprobeerd gerst te verkopen boven de maximumprijs en was in bezit van 15 000 kg aardappelen, die als plantgoed erkend waren, maar waar echter ook eetaardappelen bij waren, waarvan Broucke nog geen geleverd had. Een aanzienlijk deel was bevroren (sic) en het PV vermeldde dat het vrijwillig was veroorzaakt.

In zijn brief van 11 januari 1941 schreef Broucke aan de gouverneur a.i. Bulckaert dat dit "laffe beschuldigingen" waren. Er was niet één aardappel van de 25 000 kg (!) bevroren en was de zg. niet-aangegeven-gerst uit de oogst van 1939 voor zijn 35 paarden, ingevoerd uit Frankrijk.

Toch handhaafde de Feldkommandantur 578 (2) op 9 januari 1941 het ambtsverbod.

De gouverneur a.i. Bulckaert vroeg op 12 februari te wachten op het vonnis (3).

Op 15 februari liet het parket van het Hof van Beroep van Gent weten, dat geen enkele aardappel bevroren was en dat het parket van Veurne de zaak zonder gevolg heeft gelaten.

Het PV in verband met de gerst volgde op een klacht van een handelaar in koffie uit Nieuwpoort, die er een aanzienlijk deel kreeg van de controledienst, om er koffiesurrogaat van te maken (4).

Lang nadien, na aanvullend onderzoek, bleek vanwege de PdK van Veurne, dat die gerst inderdaad uit Frankrijk was aangekocht, met de noodzakelijke machtiging, niet mocht verkocht worden en voer was voor de belangrijke paardenfokkerij. De gerst werd teruggegeven en de zaak zonder gevolg gelaten.

De arrondissementscommissaris (5) verzocht Broucke ontslag te nemen, maar de gouverneur a.i. liet weten dat Broucke op 19 mei 1941 niet bereid was ontslag te nemen "zolang niet uitgemaakt was dat hij zich aan een wetsovertreding zou plichtig gemaakt hebben."

Dat beviel de FK 578 (Brugge) niet. Op 15 april 1941 liet de Kriegsverwaltungsrat de gouwheer opmerken dat in de "Brüsselse Zeitung" van 12 maart 1941 gebrandmerkte voorvallen, onder de titel "Razzia's in West-Vlaanderen leidden tot ontdekking van grote voorraden" weerom betrekking hadden op burgemeester Broucke. De arrondissementscommissaris had de Kreiskommandantur op 12 april hierop attent gemaakt.

De Kriegsverwaltungsrat hield het voor uitgesloten dat Broucke aanbleef en vorderde met klem dat een bijzondere afzettingsprocedure zou moeten gevolgd worden.

Op 23 mei 1941 liet nu het Ministerie van Landbouw en Voedsel evenwel weten aan de gouverneur a.i. dat de aantijdingen "*niet zeer ernstig van aard zijn*". Gezien hij het voorbeeld moet geven, heeft de Hoge Administratieve Rechtsmacht hem een boete opgelegd van 26 000 fr (6).

Frans Ghysels zette het licht op groen namens de secretaris generaal opdat de gouverneur de nodige maatregelen zou nemen.

Nu kwam de controledienst van Veurne met nieuwe betichtingen, want bij de ontleding van de stalen werd bij het 'kleingraan' voor veevoeder, volmaakte tarwegranen gevonden. Broucke had zich dus schuldig gemaakt aan inbreuken op de besluiten betreffende de waren bedoeld als veevoeder. Op een wegcontrole in het Brusselse had hij een hoeveelheid boter, zgz. van de zuivelfabriek van Pervijze. De controledienst stelde een boete voor van 150 000 fr. (!)

Op 3 juli 1941 deelde de gouverneur a.i. aan Faure mee dat Broucke was veroordeeld tot 16 000 fr. boete, maar daar had hij tegen beroep aangezekend. Vervolgens had de bezettende overheid hem gemeld dat Broucke zich al twee keer had moeten verantwoorden wegens inbreuken. De Feldgendarmerie had hem wegens een kwestie van autobanden moeten onderhoren.

Burgemeester Broucke bleef echter van zich afbijten en schreef op 10 juli 1941 aan Faure dat "deze zaak totaal op achtervolging en wraak gesteund" was. Anderzijds liet Broucke in die brief weten dat hij "*in zijn hoedanigheid van tuchtvolle magistraat met plichtbesef niet het recht had zich te verzetten tegen de wil en het verlangen van de bezettende overheid en bereid was haar beslissing ten zijnen opzichte te eerbiedigen*".

Faure schreef op 15 juli 1941 aan de gouverneur dat dit laatste schrijven ... als ontslagneming aangezien mocht worden. Maar de gouverneur noteerde in de rand "*Dit is toch niet uitdrukkelijk ?*"

Daarop schreef Broucke op 31 juli aan de gouverneur: "*Het spijt mij ten zeerste aan uw vraag niet te kunnen voldoen aangezien ik mijn advocaat Mr. Georges Dubois gelast heb die zaak aan de heer secretaris-generaal over te maken.*"

"*Het is inderdaad niet aannemelijk ... want de rechtbank te Veurne heeft zaken geklasseerd. Tegen mijn veroordeling door de administratieve rechtsmacht heb ik beroep aangetekend. Het ware een onrecht mijn ontslag te eisen.*"

Paul Priem, kabinetshoofd van de gouverneur, schreef op 6 augustus 1941 aan Faure: "*De militaire overheid verzet zich ... aan de secretaris-generaal zal voorgesteld worden Broucke ambts-halve te ontslaan (art 1 besluit 26 mei 1941) ...*

de kandidatuur van schepen P. Dewaele (wordt voorgesteld."

Bulckaert stuurde diezelfde dag aan FK 578 een nota "*Patricius (Mauritius) Dewaele (°1897) werd op 30 juli 1941 benoemd tot schepen en is 'volkomen betrouwbaar'... 'Bede thans instemming te verlenen voor zijn kandidatuur voor het burge-meestersambt.*"

Drie dagen later kwam het positief antwoord (2 augustus).

Opnieuw drie dagen later schreef de gouverneur een "*persoonlijke brief*" aan de burgemeester van Ramskapelle. "(U bent) herhaaldelijk bij gerechts-acties betrokken ... mocht u niet bereid zijn ... (dan) zijn wij verplicht de procedure in te zetten ..."

Op 28 augustus 1941 schreef de gouverneur aan secretaris-generaal: De burgemeester schijnt "*... gekend te zijn om zijn weerbarstigheid tegenover de ravitaillingsmaatregelen ... hij stijft de andere landbouwers in hun verzet en onwil ...*"

Op 15 oktober 1941 stuurt de gouverneur een afschrift van het vonnis in beroep op dd. 10 oktober 1941. Broucke werd veroordeeld wegens verstrekken van onjuiste inlichtingen over de rundveestapel tot 2 000 fr. boete.

Op 19 februari 1942 werd deze boete verminderd tot 100 fr. omdat Broucke een grotere melklevering had verricht dan verplicht. Hieruit werd afgeleid dat hij niet had gehandeld uit winstbejag (sic)

Op 6 maart stelde de gouverneur de Verwaltungschef op de hoogte ... "*er is dus geen aanleiding om ernstige tuchtmaatregelen te nemen...* De tweede zaak (16 000 fr.) bij het hof van beroep te Gent bracht nog geen uitsluitel, want dat hof is 'afgeschaff' door de Duitse verordening van 15 februari 1941.

Op 14 april 1942 werd de vorige beslissing hervormd tot 15 000 fr. Uit aanvullend onderzoek was gebleken dat 'beroeper' 49 900 kg broodgraan had geleverd, waar slechts 48 330,5 kg vereist was.

"*Hij is dus tot een beter begrip gekomen ...*"

Inspecteur-generaal Croonenberghs (7) liet de gouverneur weten op 4 juni 1942 dat er geen aanleiding bestond belanghebbende te ontzetten of te schorsen.

Overigens "*de arrondissementscommissaris vond dat de burgemeester tot nu toe algehele voldoening heeft geschonken... het inhouden van vergoeding van zes maanden zou een gepaste sanctie zijn .*"

De gouverneur sloot zich daarbij aan op 6 november 1942 ... "*want er zijn geen geschikte kandidaten voor handen.*"

Op diezelfde dag was er wéér een PV wegens een tekort van levering van 3 822 kg aardappelen.

Maar de gouverneur oordeelde dat de verbalisant geen rekening had gehouden met pootgoed en liet opmerken dat beklagde een grotere hoeveelheid tarwe had geleverd, dan vereist ... *"dus moet hij als een voorbeeldig landbouwer aangezien worden!"* De vordering werd hem kwijtgescholden.

Burgemeester Maurice Broucke stuurde de gouverneur a.i. vanuit *"Haras de Noordhof"* te *"Ramskapelle sur Yser"* op 18 maart 1943

*"Waarde Heer Gouverneur,
Mag ik zo vrij zijn tien aardappelcontracten ter uwer beschikking te stellen en U vriendelijk te vragen ze te willen toekennen aan een buitengewoon arm gezin(nen) van Groot-Brugge. Mijn contracten zullen gratis en franco tegen oktober uitgevoerd en verzonden worden.*

Aanvaard, Waarde Heer Gouverneur, de uitdrukking mijner gevoelens van hoogachting en eerbiedvolle groeten."

Burgemeester Broucke verzette zich koppig meer dan 2 jaar tegen de afzetting en bleef op post. De Belgische hiërarchie én de Duitse Verwaltung kregen het op de heupen tot ze terugkrabbelden!

red. G.Demerre

W. Meyers, De Belgische gemeentebesturen tijdens de tweede wereldoorlog, Brussel, 1972.

T. Maes, Het VNV in het bestuurlijk arrondissement Veurne 1933-1944, RUGent, 1983-1984.

J.M. Pylyser, Kustvolk in de vuurlijn. Deel 3. De Atlantik wall, Middelkerke 2003, p. 64-67.

N. Wouters, Oorlogsburgemeesters 40/44. Lokaal bestuur en collaboratie in België, Tielt, 2004.

1 Producenten waren verplicht hun voorraden kenbaar te maken, én de nodige waren op de markt te brengen om het *'hamsteren'* tégen te gaan ... opgelegd door het (Belgisch) ministerie van bevoorrading.

2 Brugge

3 *"Het gerecht werkt traag en de telefoonverbindingen zijn nog niet hersteld (sic)"!*

4 Bekend als *"malte"*. Koffie was nauwelijks mogelijk in te voeren !

5 Een niet-ontvoogde gemeente viel onder een arrondissementscommissaris, hier André Faure.

6 1000 fr. toen , zou nu 990 euro zijn.

7 Moet zijn directeur-generaal ...

BELGISCH STAATSBLAD

vert. en samengevat

Regentbesluit 11 maart 1946 op basis van artikel

56 van de gemeentewet ...

Dit besluit is gemotiveert ...

1. Overwegende dat de heer Broucke Maurice tijdens de bezetting nauwe relaties onderhield met de Duitsers. Hij ontving officieren bij hem thuis en vergaste ze met versnaperingen en drank. Hij liet tijdens de oorlog geen gelegenheid voorbij gaan om in gezelschap van Duitse officieren en bekende Duitsvriendelijke personen banketten te houden.

Overwegende, dat hij tijdens de vijandelijke bezetting dikwijls maaltijden nam in restaurants, aangeslagen door de bezetter, natuurlijk in gezelschap van Duitse officieren. Hij aarzelde niet om zich publiekelijk te vertonen met vijandelijke soldaten bij een drank. Hij drukte zich uit in lovende bewoordingen om zijn Duitsgezindheid te tonen.

2. Overwegende, dat bij de inval in mei 1940, wanneer de eerste soldaten binnenkwamen in Ramskapelle hij hen vriendelijk begroette en de inwoners overtuigde dat ze nu eindelijk bevrijd waren. Hij heeft het patriotisch gevoel van zijn medeburgers gekwetst door de grenspaal van de invasie 1914-1918 weg te nemen, net zoals de gebruikte geschiedenisboeken van de gemeenteschool. Hij schonk een zilveren ring aan de chef van de *"De Vlag"* om deze antinationale groep te steunen. Hij paste de uitdrukkelijke orders van de bezetter toe op 5 december 1943 bij de bewoners van Ramskapelle die kolen of hout achterhielden, die moesten dienen voor de Duitsers, alsook tegen diegene die ter beschikking waren gesteld van de Feldgendarmarie. Overwegende dat de heer Broucke door zijn anti-patriotisch gedrag zijn waardigheid om een officiële functie uit te oefenen verloren heeft.

3. ... dat hij herhaalde malen op jacht ging met een Duitsch officier ... (énige Nederlandse zin !)

Cit. Uit het Belgisch Staatsblad van 30 maart 1946, digitaal bezorgd door Dries Claeys.

BIJEENKOMST

van de laatste kanunniken van de abdij van Sint-Niklaas te Veurne op 27 juli 1825 te Nieuwpoort

Bij lezing van zo'n gebeurtenis vroeg ik mij af wát juist de reden was geweest van zo'n ontmoeting uitgerekend te Nieuwpoort, bij de plaatselijke pastoor van de O.L.Vrouweparochie : Ferdinand Jooris (1759-1840).

Dat was namelijk de laatste kanunnik te Nieuw-

poort, want zijn opvolgers waren diocesane priesters van het heringerichte bisdom Brugge (1834).

Mijn vraag stuurde ik naar Jacques Bauwens die daarvoor bij Jan Van Acker te rade ging.

De tip kwam uit de zoekwebsite "Odis" bij de genaamde Engelbertus De Molder (1764-1854), die bij die gelegenheid afwezig bleek omwille van ziekte. Deze kanunnik is echter de allerlaatste overlevende van die gemeenschap gebleken.

Jan Van Acker kwam erachter dat er een paar onnauwkeurigheden waren in de bronnen zoals "Odis" en Monasticon belge, het standaardwerk over de abdij.

Hij stuurde ons een kopie van de bladzijde uit het proces-verbaal van die bijeenkomst uit het "professioneelboek".

Uit die tekst bleek dat de bijeenkomst plaats greep op 27 juli 1825 en **niet** in 1824 zoals het Monasticon meldde. Er waren 7 kanunniken aanwezig en **niet** 6 zoals "Odis" liet verstaan.

PROCES VERBAAL

De voormalige norbertijnen van de St.-Niklaasabdij kwamen bijeen ad agendum de rebus nostris expresse in unum congregati, zeg maar om een aantal beslissingen te nemen m.b.t. hun vroegere abdij(-goederen), dus verzamelden ze nog eens om – voor ze verder zouden uitsterven – een aantal dingen i.v.m. de vroegere abdij te bestemmen. Daarbij werd beslist het professioneelboek neer te leggen als de laatste van de geprofeste religieuzen van de abdij gestorven zou zijn, in het archief van de Veurnse parochiekerk van St.-Niklaas, waar het moest blijven voor wie het kon gebruiken en er eeuwig te getuigen van hun abdij...

(parafrasering door Jan Van Acker)

De ondertekenaars van dit proces-verbaal waren :

Petrus Van Peteghem (1754-1832), pastoor te St. Lievens-Houtem binnen de dekenij van Aalst

Jacobus Soetemont (1757-1826), pastoor te Oostduinkerke

Ferdinand Jooris (1759-1840), pastoor te Nieuwpoort

Franciscus Van De Walle (1761-1835), pastoor te Middelkerke en Wilskerke

Evermodus Noncle (1765-1841), pastoor te Sint-Joris

Eugenius Hendryckx (1764-1836), pastoor te

Ramskapelle

Constantinus Eeuwert (1769-1839), pastoor te Houtem

en de afwezige was Engelbertus De Molder (1764-1854) pastoor te Nieuwkapelle

Op twee na waren al deze kanunniken aangehouden en tijdelijk verbannen naar Oléron of Ré in 1798, omdat ze geweigerd hadden de (Franse) eed van "*haat tegen het koningshuis*" af te leggen (2 Plu. an V). Kanunnik Soetemont en Van De Walle deden dat wél. Soetemont bleef onderpastoor te Nieuwpoort en Van de Walle heeft de eed "*herroepen*".

DE EED

Le serment civique, prêté par le corps législatif et par les différentes autorités constituées de la République est institué véritablement lors de la commémoration de l'exécution du roi, le 2 pluviôse de l'an V (21 janvier 1797). Les présidents du Conseil des Cinq-Cents et du Conseil des Anciens le prononcent tous deux au nom des représentants du peuple : « *Je jure haine à la royauté, haine à l'anarchie ; je jure attachement et fidélité à la République et à la constitution de l'an III* ». La formule initiale ne prévoyait, dans la logique de l'événement, que le serment de haine à la royauté. Celui de haine à l'anarchie fut ajouté sur proposition de Jean-François Philippes-Deleville, le 22 nivôse an V, dans le climat de réaction anti-jacobine qui devait aboutir au succès royaliste de germinal, pour qu'il n'y eût point de confusion avec « *les partisans de Marat et de Robespierre et leurs successeurs* »

De burgerlijke eed, voorgeschreven door de wetgever en door de verschillende samengestelde autoriteiten van de Republiek, werd ingesteld tijdens de herdenking van de executie van de koning, de 2 pluviôse van het jaar V (21 januari 1797). De presidenten van de Raad van de Vijfhonderd en de de Senaat spreken allebei in naam van de volksvertegenwoordigers: "*Ik zweer haat aan het koningshuis, haat van anarchie. Ik zweer gehechtheid en trouw aan de Republiek en de grondwet van het jaar III*". De oorspronkelijke formule voorzag in de logica van de gebeurtenissen alleen de eed van haat tegen het koningshuis. Die van haat tegen anarchie werd toegevoegd op voorstel van Jean-François Philippes-Deleville, op 22 Nivose, jaar V, in het klimaat van anti-Jacobijnereactie die zou leiden tot het royalistische succes van Germinal, zodat er geen verwarring was met "*de partizanen van Marat en Robespierre en hun opvolgers*"

De eed sloot dus OOK in dat men tégen de anarchie (1792-1794) moest zijn waarvoor J.P. Marat (+1793) en M. de Robespierre (+1794) symbool stonden.

MOORD OP HET STRAND

Biekorf 2018/4 p. 393-407 J. Monballyu

“De schedel van het slachtoffer als bewijs in een moordzaak”

Jozef van Wallegghem noteerde op 14 september 1800 over een ter dood veroordeling van iemand die z'n slachtoffer had onthoofd (sic). Op 22 november, de dag van de guillotining, noteerde Jozef dat een 44-jarige commis samen met een collega, was gestoten op aangespoelde goederen op het strand tussen Nieuwpoort en Oostende (sic).

De douane moest beletten dat er goederen uit Engeland illegaal binnenkwamen in ons land (onder Franse beheer).

Uit het archief van het Hof van Assisen van West-Vlaanderen blijkt dat het ging om de 40-jarige Pierre Wattelé, pruikenmaker en douanier in Oostduinkerke, die zijn collega Joseph Franckaerts ook uit Oostduinkerke, had vermoord en begraven in de duinen. Uit de getuigenis van Catherine Franckaerts, zuster van Joseph, bleek dat er was ingebroken in het huis en goederen waren ontvreemd.

Joseph Van Steene, vrederechter te Nieuwpoort en ook officier van de gerechtelijke politie, noteerde alles en startte zijn onderzoek. Op 3 maart 1799 werd Wattelé aangehouden, na heel wat aanwijzingen van diefstal en verkoop van betrokken goederen. Antoine Willaert was de rechter in de burgerlijke rechtbank van Brugge, want het kanton Nieuwpoort behoorde tot het gerechtelijk arrondissement Brugge tot 18 maart 1800 (nadien onder Veurne). De veroordeling viel op 5 mei 1799 en Wattelé kreeg twee jaar. In beroep werd die straf bevestigd op 21 juli 1799.

Louis Dalle vond op 11 augustus 1799 per toeval tijdens een jachtpartijtje in de duinen, op 157 stappen van het seinhuisje van Oostduinkerke, huishoudlinnen en een vergeeld hoofd met een lichaam in douanekleren. Hij verwittigde zijn luitenant en vervolgens zijn brigadepitein over die macabere vondst. De vrederechter van Nieuwpoort werd op hoogte gebracht en op 15 augustus legde Dalle zijn verklaring af. Een arts en een chirurgiein uit Nieuwpoort deden de nodige vaststellingen. Vrederechter Van Steene vertrouwde de zaak toe aan Guillaume Fil-leul, rechter van de burgerlijke rechtbank in Brugge

en directeur van de jury van inbeschuldigingstelling.

Na de identificering van het lijk door de zus Franckaerts, drie douaniers, de arts en de chirurgiein uit Nieuwpoort ... moesten ze het hoofd afsnijden en met de klederen afleveren in een doos voor de griffie. Het lichaam werd weer begraven op de plaats waar het was gevonden !

Jurydirecteur Michel Hennessy ondervroeg Wattelé op 30 november 1799 over de nieuw opgedoken vondsten, zijn relaties met Franckaerts en zijn tijdsbesteding.

Een speciale jury van inbeschuldigingstelling werd door Jean Bonaventure Robijn op 2 juli 1800 beslist. Ze kwamen samen op 17 juli en verhoorden allerlei betrokken getuigen ...*

Bij de vele bewijsstukken en getuigenissen werd o.m. de afgekookte schedel ten tonele gevoerd. Het strafdossier werd overgemaakt aan Joseph De Kersmaker en die stelde een jurist van ambwege aan om de verdediging voor Wattelé op te nemen.

Op 14 september 1800 werd verklaard dat Joseph Franckaerts op 23 of 24 oktober 1798 was vermoord en bestolen en dat Pierre Wattelé zich daaraan had schuldig gemaakt.

Wattelé tekende beroep aan op 17 september en dat kwam voor bij het Hof van Cassatie in Parijs, dat dit beroep verwierp op 10 november 1800. Pierre Wattelé zou op 22 november 1800 onthoofd worden te Brugge.

Dr. prof. em. J. Monballyu corrigeerde enkele gegevens uit de notities van Van Wallegghem aan de hand van diverse strafdossiers.

* Martha Le Leu, Jan Baptist Dawyndt, Godefroy Tyteca, Jean Gulley, François Houzé ...

PRESENTIEWIJNEN 1551-1552

Wanneer men officiëlen ontving wilde de traditie dat men zich in Nieuwpoort niet liet kennen ... Hoe royaal men die (meestal) heren ontving, hoe meer men hoopte nog op hun diensten beroep te kunnen doen. Volgens hun hiërarchie verschilde ook de grootte van de presentiewijn.

Mijne heere de gouverneur, II tonnen wyts (witte wijn)

De president van Vlaanderen, een alfve wyts, alfve root

Procureur generael, halve tonne wyts

Mr P. de Rycke id.

Greffier van de camere, VI roode, een kincke wyts
Zeveneken id.

Brugghe

Myne heere van Praet een tonne wyts een alfve
root

Wynghene id.

Greffier van Brugghe, een kincke wyts

Ypere

Jan van Roden een tonne wyts, een alfve root

Den ontfanghere van Westvlaendre een halfve
wyts, alfve root

Steven Schotte id.

Brussele

President Marie' cancellier [= koningin Maria van
Hongarije]

President **Viglius**

Myn heere van Eeke [= Cornelius de Sceppere]

Claysseune

Monseigneur **de Berlaymont**

Longin tresorier generaal elc een tonne wyts,
een alfve root.

Proost van Sinte-Donaes een alfve wyts, alfve root

De audiencier doctor Hermes

Mr Philibert elc id.

Beede dhussiers van den secreten rade een kinc-
ken wyts

Dhussier van de financie

id. van de coninghinne een kincke wyts, een root
Mechelen

De president een alfve wyts, een alfve root

Den auduencier vander stede

de procureur vander stede elc een kincke wyts
ende een rood

In hetzelfde jaar maakte een schare notabelen
blijkbaar hun opwachting in Nieuwpoort. Opvallend
uit de entourage van Koningin Maria van Honga-
rije was daar de jurist Viglius, raadsheer, Karel de
Berlaymont ridder van het Gulden Vlies en Corne-
lius de Schepper.

Koningin Maria was gouvernante van de Neder-
landen van 1530 tot 1555. Na een academische
carrière kwam de Fries Viglius naar de Nederlan-
den terug en werd door voorspraak van **Gravelle**
lid van de Geheime Raad in 1549 onder Keizer
Karel V.

[Dit was Nicolas Perrenot, vader van de latere
Antoine Perrenot de Granvelle, die dan raadsheer
werd van Margaretha van Parma ...]

Als diplomaat werd de Nieuwpoortenaar Cornelius
de Schepper sinds 1534 ook lid en in 1538 inten-
dant van de Vloot voor de Nederlanden.

Karel **de Berlaymont** ridder van het Gulden Vlies
en stadhouder van Namen maar ook Opperjacht-
meester van Vlaanderen.

Register 1551-1552 p. 322-32

Nieuwpoorts stadsarchief

KINDEREN OP DE VLUCHT

1915

MEI

"Aangezien de oorlog altijd voort dreigt van nog
lang te duren, heeft de overheid gevonden dat het
haar plicht was te zorgen voor de talrijke kinders
die zonder scholen stonden en aan ontwetendheid,
verwildering, en allerei gevaren blootgesteld ston-
den. Onder het hoog bestuur van Mr. Baron van Em-
pain zijn, te Parys en omstreken scholen opgericht
voor de Belgische kinders. Er zijn daar verschillende
duizenden kinders naartoe getrokken uit het niet
bezette deel van Vlaanderen onder de leiding van
Belgische meesters en meesteressen: Kinders van
Nieuwpoort, onder andere, Margriet Vandamme,
de kinderen Aug. Declercq, Leop. Struyve, Renty,
Rybens enz. zijn daar ook naartoe gegaan. De
heer schoolopziener Hellebuyck-Stroom (schoon-
broeder van onzen notaris) Mr. Vermander hoofd-
onderwijzer Hooglede, de Juffrouwen Helena en
Germaine Peumans van Nieuwpoort.

Nota: de Juffr. Peumans hebben geene plaats kun-
nen vinden in de scholen en hebben andere bezig-
heid gevonden in Parijs.

Zeven zusters Annunciaten van veurne en veel an-
dere kloosterzusters uit de streek zijn naar Parys
gereisd om zich daar met dat werk en die kinders
bezig te houden. 'T is in den grond een heel loffe-
lijk werk, want de kinders wierden waarlijk wild en
schuw.

De E.E.H. onderpastors van Nieuwpoort hebben
rond half mei samen met de Jw. De Roo en zuster
Silvie Houthem verlaten om naar Coxyde baden te
komen wonen in villa "Mon repos" toebehoorende
aan Mr. Michiels van Pervyse."

JUNI

"In den loop der maand Juni heeft in de groote villa
der E. Paters Servieten op St. Idesbald eene school
opgericht geweest voor de kinders van Nieuwpoort
en van anderen die aldaar en in het omliggende
verblijven. De klassen voor de knechtjes worden
gegeven door Meester Vandewalle hoofdonder-
wijzer te Nieuwpoort, door meester Cyrille Pecceu
hulponderwijzer te Nieuwpoort en Mr. Gilles profes-
sor in de middelbare school te Nieuwpoort.
De klassen voor de meisjes worden gegeven door

de arme claren van Nieuwpoort onder bestuur van zuster Agnes.

E.H. Dewulf bewoont de villa samen met zijne meid vijf arme claren bewonen een ander deel van der villa. E.H. Vandeputte bewoont de villa van Mr. Michiels op Coxyde-baden (mon repos)

De school wordt bijgewoond door omtrent 200 kinderen. Den laatsten maandag van Juni hebben de Nieuwpoortnaars die op St. Idesbaldus wonen St. Joris kermis willen herdenken door op dien dag een dienst doen celebreren in het Kapelleke voor de overleden parochianen. 'T is waarlijk Klein Nieuwpoort."

"Op 11 7ber 1915 ontving ik in de Panne een antwoord van het bisdom op de vraag van moeder abdis der arme claren van nieuwpoort of zij bij de aankomst der Duitschers het slot en klooster mocht verlaten. Dit antwoord was verzonden uit Brugge den 12 8ber 1914. Het was dan een jaar min eene maand en een dag op weg geweest. Dit antwoord luidde als volgt: "En cas de danger réel, les religieuses peuvent quitter le cloture. Si possible, il est préférable qu'elles ne quittent pas le pays. Il faut espérer que ce départ ne sera pas nécessaire: il faut du calme et de la confiance en Dieu. Il ne faut quitter qu'à la dernière extrémité." geteekend Ger. Mahieu ch.sec. Als de brief hier toekwam waren de zusters al lang verspreid in Londen in Ierland en elders, na gebleven te hebben: "jusqu'à la dernière extrémité." of nog langer. De buitenzusters nogtans zijn meest in 't land gebleven, op St. Idesbald."

Nota: de arme claren vertrokken den zaterdag 24 8ber rond 6 ure 's avonds en begaven zich eerst naar Veurne, dan Westvleteren...

overzicht 1915

"Wat onze kloosterzusters betreft zij zijn voortdurend straf verspreid.

De Damen de la St. Union na lang in Engeland bij Londen verbleven te hebben zijn nu in Vrankrijk te Ste Marguerite ievers... rond Dieppe waar hun door het Belgisch bestuur eene schoolkolonie toevertrouwd wierd. Enige dames zijn nogtans in Engeland gebleven.

Moeder abdis der arme claren verblijft in Dublin bij de arme claren aldaar, met 15 medezusters. Twee zusters verblijven in de dekenie te Veurne, Zuster Agnes overste der buitenzusters verblijft met 4 andere medezusters in de school van St. Idesbald (villa St.-Joseph). Zuster Clara is in villa St.-Idesbald om er voor een dertigtal chauffeurs te zorgen, Zuster

Francisca met nog zuster Bonaventura is in het hospitaal van Mr. Rulot op St Idesbald. Zuster Coleta geeft school in Londen en eenige zusters zijn in Vrankrijk te Paray-le-Monial.

De moeder overste der zusters van ons hospitaal en oude mannenhuis is tegenwoordig in de Panne ('repos Ste -Elisabeth) samen met zuster Clothilde en 2 weezen. Zuster Silvie is bij Mr. Vandeputte, eenige zusters zijn met de overgebleven weezen te Mill-Hill in Engeland en andere zijn met de ouderlingen te Carentan in Normandie (later in Montebourg).

Mr. Dupont principaal van ons college is onderpastor in Engeland op 2 uren van Cokermouth. Mr. Cerfs is overleden. Mr. Vandenbroucke is onderpastor te Elbeuf bij Rouaan. Mr. Vanneste na erg gekwetst geweest te zijn in 't begin van den oorlog is nu aalmoesnier in Engeland, nu in België. Mr. Sanders is insgelijks aalmoesnier geworden. Mr. Durein is in Engeland en Mr. Vandepitte waarschijnlijk in Kortrijk.

Mr. de onderpastor Vandeputte woont tegenwoordig op Coxyde-baden; Mr. Dewulf op St Idesbald villa St. Joseph en wij op de Panne villa St Joseph."

[Dupont, Cerfs, Vandenbroucke, Vanneste, Sanders, Durein en Vandepitte waren allemaal priester-leraars uit het St. Bernarduscollege te Nieuwpoort.]

September 1917

St. Idesbald en De Panne

"Men mag zeggen dat het offensief der Engelsen in Vlaanderen en bijzonderlijk hunne komst in den sector van Nieuwpoort eene ware rampe geweest zijn voor onze provincie.

Dat offensief immers begint nu algemeen aanzien te worden als totaal mislukt. Daarbij de Engelsen hebben den belangrijken sector van Lombardzijde laten afnemen en de Duitschers laten komen tot op de boorden van het chennaal. Zij hebben nutteloos vele dorpen en gehuchten verwoest over den Yser; zij hebben de bevolking van een groot deel van Westvlaanderen doen wegvoeren, tot aan den weg van Brugge naar Kortrijk zeggen de Hollandsche bladen. Ze hebben alzoo een groot deel van Vlaanderen geruineerd en voorzeker veel bloed en tranen doen vloeien.

Al dezen kant van den Yser hebben zij 23 gemeenten doen ontvoeren naar Vrankrijk, onzeglijk veel geld doen verliezen aan de menschen van de streke; geheel vrij gebleven België doen besmijten met bommen en obussen en er het leven

overal zoo niet teenemaal onmogelijk, toch uiterst gevaarlijk gemaakt.

Hier in de Panne ook is de toestand ten gevolge van de komste der Engelschen uitnemende verslecht. Nauwelijks waren zij hier of wij kregen alle oogenblik het bezoek der Duitsche vliegers.

Tot 7 ber nogtans hadden zij de Panne nog nooit beschoten met hunne kanonnen alhoewel zij dikwijls de duinen van Coxyde, de zee Panne, St Idesbald en zelfs den weg van Ste Idesbald naar de Panne beschoten hadden.

Maar op 1n 7 ber eenige minuten na den middag viel onverwachts een obus op de magazijnen van het hospitaal van den oceaen met het ongelukkig gevolg dat twee bedienden van het magazyn gedoodigd wierden en dat er vier andere gekwetst waren. Onder de gekwetste bevond zich Juffrouw Julia verhelst van de brouwerie van Caeskerke tegenover de hoog brugge van Dixmude. Zij werd ernstig getroffen aan het been en zal volgens het schijnt moeilijk herstellen. Julia was eene oud leerlinge van het pensionnaat der Damen te Nieuwpoort.

Dat wierp een overgroot verschot op gansch de Panne: het hospitaal van den oceaen wierd seffens ontruimd en menige burger trok naar Vrankrijk of zuidwaarder in vrij Vlaanderen.

Korts daarop in den nacht van dinsdag 4 7 ber tot woensdag 5 7 ber wierd de Panne vreeselijk gebombardeerd door vliegtuigen. Er was veel schade en verschillende dooden en gekwetsten. 'S anderendaags vertrokken nogmaals een zeker aantal verschrikte familien naar Vrankrijk.

Op maandag 10 7 ber omtrent een uur voor zons- ondergang kwamen korts achter malkander een tiental obussen aangeschuifeld en vielen in reke een vijftigtal meters verder van aan Terlincks tot aan de de villa waar de Koninklijke familie voor dezen verbleef. Een wonder mag het heeten dat door die schieterij weinig schade en geene ongelukken van menschen veroorzaakte; maar zij vermeerderde gemadig den schrik der inwoners die dan ook altijd talrijker er van door trokken. Onverbeterlijke en men mag zeggen uitzinnige optimisten hielden nog staan dat het al niets was; dat de obus op het hospitaal daar niet expres gezonden was, dat dat een misschote en was die bestemd was voor Idesbald en te ver gevlogen was.

Het bombardement met vliegtuigen was ook bij geval gebeurd; dat was voor Duinkerke bestemd maar de...waren verblind door de zoeklichten, wisten niet meer waar zij waren en lieten de bommen vallen om zich te ontslaan ? en te vluchten; en 't ongeluk wilde dat zij op de Panne vielen.

En eindelijk wat de beschieting met obussen betref, men liet verstaan met een zekere kleinen

oogslag en zekere schijn van groote kennis dat dat afgeschoten was door de Engelschen om de bevolking schrik in te jagen en alsdan te meer plaats te hebben in de villas.

Maar in den nacht van maandag 17 tot dinsdag 18 7 ber wierden er van 11 ure 's avonds tot 5 ure 's morgens alle ure twee obussen afgezonden die in den stillen donkeren nacht met een vereend geschuifel door de lucht floten en met een helsch gedruisch openklakken. Wat er van angst en schrik en gruw dien nacht geleden geweest heeft in de Panne is onzeglijk. Ook zijn er onmiddelijk rond de 150 huisgezinnen hunne papieren gaan vragen om naar 't vreemde te gaan en veel andere maken gereedschepe om bij 't minste nieuw gevaar er ook van onder te trekken.

Tot nu toe doet men het gesticht "de repos" hier blijven spijs de groote gevaren, en wij blijven er ook om zijnentwil; Waren wij niet min of meer aan den repos vast, wij zaten reeds in Vrankrijk.

Om de wille van de altijd groeiende gevaren hebben de Nieuwpoortnaars van St Idesbald ook besloten de streke te verlaten. De arme claren met hunne kinders zijn op woensdag 5 7 ber vertrokken naar de schoolcolonie van Cayeux in de Somme. Zij gaan daar zorgen voor rond de 200 knechtjes. Twee van hen gaan lesse geven aan de kleinste en de andere zorgen voor eten slapen wasschen naaien enz.

Palace Hotel

In dezelfde colonie zorgen de zusters van Lombardzijde en Pervijse voor omtrent 300 meisjes. Tot nu toe wordt Mr. De pastor van Lombardzijde daar aalmoesnier, maar hij gaat zich nu bijzonderlijk bezig houden met de 900 Belgische vluchtelingen van Cayeux en Mr. Dewulf wordt aalmoesnier van de schoolcolonie van Cayeux.

Mr. Mev Gilles, Pecceu en Chieux (ond. van oost-duinkerke) geven les in de schoolcolonie van Cayeux.

Mr. Huyghebaert en eenige andere trekken er deze week ook naartoe.

Mr. de secretaris Dobbelaere na lang gehaperd te hebben krijgt ook goeste om er naar toe te gaan.

Mr. Vandeputte blijft op St Idesbald zoo lang op dat zijne tegenwoordigheid er noodig of nuttig is.

En zoo geraken de Nieuwpoortnaars altijd meer verspreid in plaats van naar 't geliefde steedjen te mogen wederkeeren lijk men het zoolang gedroomd..."

Commentaar

De "ramp" waar de auteur op doelt was het mislukt offensief over de havengeul door de Britten, wat gecoördineerd had moeten gebeuren met het offensief vanuit Ieper richting Passendale in juli 1917. De vijand had blijkbaar vanuit Lombardsijde weet van de op handen zijnde aanvalsplannen !

[Nieuwpoortse getuigen vertelden later dat de Britten, op klaarlichte dag met muziek voorop, vertrokken richting het Nieuwpoorts front !!]. De Britten losten er de Franse bezetting af.

Pastoor Jules Vermeulen (1907-1920) uit Nieuwpoort was de broer van de volkse auteur Edward Vermeulen. Zijn dagboek verscheen in "*De volledige werken van Edward Vermeulen*" bij Lannoo in 1934 deel 21.

Het "*hospitaal van den oceaan*" was een opgesteld oorlogshospitaal bij Hôtel de L'Océan in De Panne. Dat stond onder de leiding van dr. Depage en geraakte gerenommeerd als fronthospitaal. Er was ook een afdeling Océan 2 van dat hospitaal in Vinkem.

Het "*pensionnaat der Damen*" was te Nieuwpoort in de Langestraat sinds 1882 gevestigd met de Franse "*Les Dames de la Sainte Union de Douai*" die een internaat hadden en ook een lagere school. De "*arme claren*" kwamen uit Nieuwpoort (1877) waarbij er slotzusters (Recollettenstraat) waren maar ook buitenzusters die het lager onderwijs verzorgden (Hoogstraat).

Cayeux-sur-Mer in het departement van de Somme naast de monding van de Somme gelegen was (en is) een badplaats langs de Côte d'Opale. Twee exclusieve gebouwen werden vrij gemaakt voor de schoolkinderen die in september 1917 daar naartoe vertrokken.

In het Casino waren de jongens en in het Palace Hotel de meisjes ondergebracht. [lees hierna Nouveau Brighton]

Een van de twee onderpastoors uit Nieuwpoort was Achiel De Wulf (1912-1919). De andere was Achiel Vande Putte (1904-1918).

Jules Blondelle (1913-1919) was de pastoor van Lombardsijde.

Mr. en Mevr. Gilles waren leraars uit de "*école moyenne*" te Nieuwpoort, Mr. Cyriel Pecceu uit de gemeenteschool en Mr. Chieux uit Oostduinkerke. Theophiel Dobbelaere was gemeentesecretaris (1893-1934) doorheen de oorlog.

Jules Huyghebaert was raadslid van Nieuwpoort en dd. burgemeester, want de burgemeester Jean Snauwaert verbleef in Engeland (bij Leeds). Op 1 oktober 1917 werd stadsadministratie van Nieuwpoort ontbonden.

Cit. Uit het oorlogsdagboek van Pastoor Jules Vermeulen uit Nieuwpoort, die verbleef eerst in Sint-Idesbald en nadien als aalmoezenier in het Rusthuis St. Elisabeth in De Panne tot bijna het einde van de oorlog. "*Dagboek van een Banneling*" p. 230-233. We respecteerden de spelling zoals in het handschrift, want in de publicatie (1934) zijn er spellingsaanpassingen gebeurd !

Red. G. Demerre

NOUVEAU BRIGHTON

In de vooravond van 22 augustus 1917 vertrok een trein uit het station van Adinkerke met 181 meisjes, 90 jongens, enkele onderwijzers en 14 religieuzen. In Cayeux-sur-Mer zouden religieuzen uit Pervijze (Zusters van Liefde) de schoolkolonie voor meisjes besturen en de zusters Paulinen uit Lombardsijde de schoolkolonie voor jongens. Op de trein zaten 12 werkvrouwen die een opdracht in de schoolkolonie hadden gekregen.

Koningin Elisabeth was die dag opnieuw in het station van Adinkerke aanwezig om afscheid te nemen van de kinderen, chocolade uit te delen en iedereen moed in te spreken. Naast tientallen families waren zowel de arrondissementscommissaris van Veurne [Jean Steyaert] als de militaire gouverneur Alexander Andringa aanwezig bij het vertrek.

De passagiers bestemd voor de schoolkolonies stapten af in Abbeville en legden, na de bevoorradings in het station, het laatste traject naar Cayeux-sur-Mer gedeeltelijk met de trein, met vrachtwagens en te voet af.

In het kustdorpje dat aan de monding van de Som-

me lag, waren beide schoolkolonies ingericht in hotels die in "Nouveau Brighton" lagen een gebied in het noordelijk gelegen deel van Cayeux. De jongens zouden in Hôtel Casino verblijven en was groot genoeg voor 200 kinderen en de meisjes in Palace-Hôtel waar het mogelijk was om 250 kinderen op te vangen.

Omdat het gebouw voor de jongens nog niet volledig klaar was, hadden de twee oudste klassen voorlopig een slaappleats in het Grand Hôtel des Bains.

In de schoolkolonie van de meisjes werd zuster Liberia (Febronie Van Compernelle) aangesteld als directrice. Vier van haar collega's : Elisa Van de Bavière, Marie Dewitte, Elisa Claeys en Léonie Morel die voordien les gaven in de kostschool van Pervijze, kregen een onderwijsopdracht.

Meerdere kinderen hadden bij hun aankomst schurft en kregen zwavelbaden. Anderen met mazelen, waarvan 11 ernstig, werden in de infirmerie geplaatst. Bij aankomst in de schoolkolonie voor jongens waren de werken aan de douches nog niet beëindigd waardoor de kinderen tot eind oktober zouden moeten wachten om zich volledig te kunnen wassen.

Vanaf de eerste dag werden de kinderen onderworpen aan een strak te volgen dagindeling. De oudere jongens die in Grand Hôtel des Bains sliepen werden om 6 uur 's morgens gewekt en hadden misviering om 6.30 uur. De andere kinderen, zowel meisjes als jongens, stonden om 6.15 uur op. Om 7.15 uur was er eten voorzien en ontspanning tussen 7.30 uur en 8.30 uur. Het onderwijs werd gegeven in twee beurten: tussen 8.30 uur tot 1.55 uur met halverwege een pauze van een half uur. Het middageten was voorzien om 12 uur waarna een uur ontspanning volgde. In de namiddag was er onderwijs voorzien tussen 13.30 uur en 16.00 uur met tussenin een half uur pauze. Daarna was er ontspanning tot het avondeten van 18.00 uur.

Voor de komende weken werd nog een tweede konvooi met minstens 100 kinderen aangekondigd met Cayeux-sur-Mer als eindbestemming.

Cit. Persverslag van 10 augustus 1917

De kust bevrijd 1944 Van Jubilee tot Switchback

De Vrienden van het Patrimonium Nieuwpoort (VPN) hebben het genoeg u uit te nodigen op zaterdag 21 maart 2020 om 19 u op de lezing met PowerPointvoorstelling door Kristof Jacobs, oorlogsdeskundige WO II en corresponderend lid VPN over

"De Canadezen bij de bevrijding van de Belgische kust in september 1944".

Kom dan naar deze lezing in het CC. City, Valkestraat 18 te 8620 Nieuwpoort.

Toegangsprijs: 3 euro
Vvk: 2 euro
Leden VPN: gratis

Inschrijving gewenst vòòr 13 maart 2020 bij
friede.lox@telenet.be

Colofon

Redactieadres:

Vrienden van het Patrimonium
p/a P. Deswartelaan 69-102
8620 Nieuwpoort

Verantwoordelijke uitgever G. Demerre
Canadalaan 61 - 8620 Nieuwpoort

